אוצר מדרשים — מסכת חבוט הקבר

מסכת חבוט הקבר

[ראשית חכמה שער היראה פי"ב; בית המדרש ח"א]

פרק ראשון: כיצד אדם מת באין אליו מלאכי הרקיע, אחד ממלאכי השרת ואחד ממלאכי מות ואחד סופר ואחד שממונה עמו ואומרים לו קום הגיע קצך (גירסא אחרת: מיד יושב הסופר ומחשב ימיו ושנותיו), אומר להם עדיין לא הגיע קצי, מיד פותח את עיניו ורואה מלאך (נוסחא ב': מיד מזדעזע ונופל על פניו), ארכו מסוף העולם ועד סופו מכף רגלו ועד קדקדו מלא עינים, לבושו אש כסותו אש כלו אש, וסכין בידו וטפה של מרה תלוי בו, ממנה מת ממנה מסריח ממנה פניו מוריקות, ואינו מת עד שרואה הקב"ה בעצמו שנאמר כי לא יראני האדם וחי (שמות ל"ג ג'), בחייהם אינם רואים אבל רואים במיתתם, שנאמר לפניו יכרעו כל יורדי עפר ונפשו לא חיה (תהלים כ"ב ל'). מיד מעיד והקב"ה חותם. אם צדיק הוא מוסר נפשו לבעליו, אם רשע גמור הוא מקשה ערפו ומגביר יצרו. מכאן אמרו חז"ל אפילו בפטירתו של אדם רשע יצרו מתגבר עליו. ר"א בן יעקב אומר כשם שמקשה ערפו בעוה"ז כך מקשה ערפו בשעת פטירתו שעומד בדין שנאמר רשע יראה וכעס וגו' (שם קי"ב י'). בשעת פטירתו של צדיק מהו אומר הצדיק אבד וגו' (ישעיהו נ"ז:א'), ובשעת פטירתו של רשע מהו אומר ובליעל כקוץ מונד וגו' (ש"ב כ"ב).

פרק שני: שאלו [תלמידיו] את ר' אליעזר כיצד דין חבוט הקבר, א"ל בזמן שנפטר האדם מן העולם בא מלאך המות ויושב לו על קברו ומכה אותו בידו ואומר לו קום הגידה שמך. א"ל גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאיני יודע מה שמי, מיד מכניס רוח ונשמה בגופו (גירסת הרדב"ז: בפיו, ומעמידין ומושיבין אותו בדין. א"ר יהושע כמין שלשלת יש ביד מלאך המות חציה של אש וחציה של ברזל מכה בה פעם אחת וכו') ומעמידו ומחייבו בדין. אריב"ל חציו אש ושלשלת בידו, בפעם א' אבריו מתפרקים, שניה עצמותיו מתפרקים, ובאין מלאכי השרת ומלקטים אותן ומעמידין אותו ומכה אותו פעם שלישית (הרדב"ז גורס: עד שנעשה אפר, יום שני דנין אותו בכך, ויום שלישי ביותר, כיצר דנין אותו משתי עיניו משתי אזניו ומשפתיו, ולמה? מפני שהוציא דבר תיפלות, ומלשונו מפני שהעיד עדות שקר ומחרף בני אדם וכו'.), ומבקשין ממנו דין ודנין אותו בכל מדה ומדה, יום א' ויום ב' בכך דנין אותו, יום ג' דנין אותו במכות, מכהו מב' עיניו מפני שלא ראה ואמר, ומאזניו מפני שלא שמע ואמר, ומשפתיו מפני שהוציא משפתיו דברי תיפלות, ומלשונו מפני שהעיד עדות שקר, ומרגליו מפני שהקדים רגליו לדבר עבירה. מכאן אמרו חז"ל כל המקדים רגליו לדבר עבירה מקדימין לו מלאך המות וכל המלשין על חבירו בלשון הרע מיתתו באסכרה.

פרק שלישי: אמר ר"מ משום ר"א קשה יום הדין שהקב"ה דן את האדם בקבר יותר מדין של גיהנם. דין גיהנם מעשרים שנה (גירסת רדב"ז: שאין דנין בתוכה אלא רשעים ומי"ג שנה ולמעלה), אבל

דין הקבר אפילו צדיקים נדונין בו, אפילו גמולי חלב אפילו יונקי שדים נדונים בו, אפילו נפלים נדונין בו, אבל אמרו חז"ל הדר בא"י ומת בע"ש קודם שקיעת החמה ונקבר בשעת תקיעת שופר בע"ש אינו רואה דין הקבר. ומה יעשה שינצל מדין הקבר? יהיה אוהב צדקות ואוהב תוכחות ואוהב גמילות חסדים ומכניס אורחים לתוך ביתו ויתפלל תפלתו בכוונה, ואז אפילו מת בחו"ל ומת בע"ש אינו רואה דין הקבר ואף לא דינה של גיהנם, שנאמר קראתי מצרה לי מבטן שאול שועתי (יונה ב':ג'), מצרה זו חבוט הקבר, מבטן שאול זהו דינה של גיהנם. בן עזאי אומר שלשה דינין הן ושלשתן קשין זה מזה ושלשתן לפני הקב"ה הם. רע"א וכי שלשתן לפני הקב"ה והלא דין קבר לבדו דנין אותו ודין גיהנם לבדו דנין אותו, ודין שמים לפני הקב"ה הוא, אם אין עליו דין פוטרין אותו מיד ואם לאו דנין אותו דין ארוך.

פרק רביעי: א"ר יוסי בא וראה כמה בין בהמה לאדם, בהמה כמה יסורין סובלת בעולם, שוחטין אותה ומפשיטין אותה ואין עליה דין, אבל אדם כמה יסורין סובל בעוה"ז ולאחר מיתתו אם צדיק גמור הוא פוטרין אותו מן הדין ואם רשע גמור הוא דנין אותו בדינים חמורים. אמרו בשעה שאדם נפטר מן העולם לא די שהוא נבהל ממלאך המות שכלו מלא עינים וחרבו שלופה בידו, אלא שואל לו כלום עסקת בתורה ובגמילות חסדים והמלכת לקונך שחרית וערבית והמלכת (יעצת) את חבירך בנחת רוח. אם יש בו דברים הללו זורק אותו טיפה לתוך פיו ויוצאת נשמתו בלא צער כמושך נימא מחלב. ואם אין בו דברים הללו יוצאת נשמתו מגופו כגרירת קוצים מן הצמר, וכשבא מלאך המות אומר לו צדיק קונך שלחני אליך, מיד מתחנן לו, אומר לו שעה זו ואי אפשר לעברה, אלא ששמעתי מאחורי הפרגוד שהקב"ה מתקן לך מדור בגן עדן.

פרק חמישי: בשעת הדין אומר לו הקב"ה לאדם, טורח גדול היה לי עליך משיצרתיך במעי אמך ולא היית נפל, וכשיצאת לאויר העולם תקנתי לך מזונות והצלתיך מן היסורין, כלום עסקת בתורה ועשית גמילות חסדים לפני. אם יש בו דברים הללו פוטרין אותו מיד מן הדין, ואם לאו מוסרין אותו לחמשה מלאכי חבלה כנגד חמשה חומשי תורה, אחד מכה ואחר מונה כדרך שמכין ומונין בב"ד (במלקות), ושלישי מוציא אור מגופו ככבשן שהאור יוצא ממנו, הרביעי מביא עשבים מרים וחמוצים מן ההרים, שאם גזל מחבירו אומרים לו דקדק בשינך לפי שאכלת גזל בשיניך, החמישי מכה את אביו ואת אמו ואומר להם מפני מה לא הדרכתם את בניכם ללמוד תורה ומעשים טובים כדי שיעשה מצות ומעשים טובים ויפרוש ממעשים רעים. מיד נותנין לו רשות להכות את אביו ואת אמו, ואם קרא ולא קיים מלקין אותו בפניהם.

סליק מסכת חבוט הקבר